

Az *Árpád-kori* településből két, egymásba ázott házat a hozzá tartozó kemencékkel, és élelemtároló gödröket bontottunk ki. A feltárási terület nyugati részén két bizonytalan korú sír került napvilágra.

A lelőhely feltárást befejeztük, mivel keleti irányban a csatorna (K3) miatt nem volt tovább bővíthető a felület, míg nyugat felől megtaláltuk a települések széleit.

Munkatársak: Anders Alexandra, Nagy Emese Gyöngyvér, Sebők Katalin régészek, és az ELTE Régészettudományi Intézet hallgatói.

SZABÓ GÁBOR

178. Hajdúnánás, Rét (Török-tanya)

(Hajdú-Bihar megye) Sza, Kk

Hajdúnánás északi határában az épülő M3-as autópálya 37. sz. lelőhelyén 2003 júliusában és augusztusában 15 000 m² nagyságú területen folytak a megelőző feltárások. A teljes felületen összesen 213 objektumot bontottunk ki, melyekhez 302 stratigráfiai egységet rendeltünk. A lelőhelyen két korszak emlékanyaga különíthető el.

A feltárási terület északi harmadánál egy megközelítőleg É-D-i irányú, V-átmetszetű árok fut, melytől délre található a *szarmata* korszakhoz sorolható objektumok (gödrök, kisebb árok, földbe mélyített ház, árokkal körülvett karámszerű területek). Az ároktól északra feltártunk egy É-D-i tájolású, mély, rabolt *szarmata* sírt. Az ároktól délre helyezkedett el az egykori település központja – itt három ház alapjai kerültek elő. A 20–50 cm-re a földbe mélyedő, ÉK-DNy-i tájolású épületek középső tengelyvonalaiban kisebb-nagyobb cölöplyukakat bontottunk ki. A házakban kemence nem volt, de az egyik ÉNy-i sarkában egy füstlőgödör alig átégett kürtőjét és munkagödörét tártuk fel. Az épületeket méhkas alakú gödrök vették körül. A kis településen három kút került napvilágra, az egyik alján egy ép, korongolt, szürke színű edény feküdt.

Az árkon belüli részen egyetlen temetkezést tisztáztunk. Az É-D-i tájolású sírgödörben egy fiatal nő rossz megtartású váza feküdt. Ruháját bronzfibula fogta össze, derekán széles textilövet viselt, melynek lelógó részét közel 30 nagyméretű színes üvegyöngy díszítette. Szoknyájának vagy nadrágjának szájára több, mint 700 különböző színű és fajtájú üveg- és borostyángyöngyöt varrtak fel.

A feltárási terület déli részén már csak néhány szórványos gödröt és kút bontottunk ki, azaz a település északi és déli körvonalai pontosan lehatárolhatók a nyomvonalba eső szakaszon.

Az ároktól északra eső területen ezenkívül csak *ké-ső középkori* objektumokat (cölöplyukakat és gödröket) tártunk fel.

Munkatársak: Anders Alexandra, Nagy Emese Gyöngyvér, Sebők Katalin régészek és az ELTE Régészettudományi Intézet hallgatói.

RACZKY PÁL

179. Hajós, Pincefalu

(Bács-Kiskun megye) A, Á

A vízmű építése során sírokat bolygatott meg a munkagép. A bejelentés után a leletmentés a kb. 5×5 m nagyságú munkaterületen folyt, ahol a felső 1–1,2 m vastag humuszos réteg eltávolítása után nyolc avar kori (8. századi) sírt és egy két tüzelőhelyes, *Árpád-kori* házrészletet tártunk fel.

A sírok elhelyezkedése szabályos temetkezési rendre utalt. A K-Ny irányú sírsorokból három nyúlt a megtisztított területbe. A temető nagy kiterjedésű, amit megerősít a helyi lakosok beszámolója a környező pincék építésekor előkerült embercsontokról. A sírokban viszonylag kevés lelet volt: a női sírokban dinnyemag alakú gyöngyök, orsógomb, csüngős fülbevaló, a mellékletes férfisírban vascsat és vaskés.

A közeli vas iszapszűrő alapozási munkálatait szintén felügyeltük, de itt régészeti jelenség nem mutatkozott.

KUSTÁR ROZÁLIA

180. Hantos határa

(Fejér megye) Kö

2003. január 29-én terepbejárást végeztünk Fejér megye több településén, ahol légi fotózás alkalmával 2001–2002-ben feltehetően középkori erődítményt lokalizáltunk.

Hantos községtől 1 km-re K-i irányban, a Sárosd-seregélyesi vízfolyáson túl, szántóföldön, a környék legmagasabb pontján található az erődítmény.

A légi fotó 2001 nyarán készült, a szántóföldön akkor gabona volt. A földúttól DK-i irányban 50–55 m-re szabályos kör alakú objektum volt megfigyelhető (növekedési anomália). A fénykép alapján dupla árkot és közötté sáncot feltételeztünk. A terület, mivel intenzív földművelés folyik rajta, nagymértékben lepusztult.

Az erődítés a környék legmagasabb pontján, 131 m tengerszintfeletti magasságban létesült. A terepbejárást során a belső, a fotón is jobban látható árkot sikerült lokalizálni. A külső árok a felszínen nem látszik. Az árok szélessége 8–10 m, pontosabb meghatározást csak régészeti feltárás adhat meg. Az árokkal körbevett terület 40–45 m átmérőjű (kb. 0,15 ha). Az erődítés középső és a terület ÉNy-i része, beleértve a körárkon kívül eső részt is, apró kődarabokkal volt tele. Ezenkívül a szántás szélén, fának döntve találtunk két nagyobb terméskövet. Az árokkal határolt területen, több helyen is szétszántott sárga színű habarcstörmeleket találtunk. A terepbejáráson több kisméretű középkori kerámiatöredék került elő.

MIKLÓS ZSUZSA – TEREI GYÖRGY

181. Harta, Freifelt

(Bács-Kiskun megye) B, Á

A 2002-ben folytatott 20 hektáros területet érintő régészeti leletmentés befejezéseként 2003 májusában a kö-

zépső dombháton 500 m² területen tártunk fel néhány bronzkori (késő kisapostagi-kora Vanya) gödröt és két Árpád-kori házat. A házak közül az egyik külső kemencés, míg a másikban a ház közepén volt egy folyami kavicsos szigetelt tüzelőhely. A temető anyagából 2003. szeptember 24-én kiállítás nyílt a Viski Károly Múzeumban.

KUSTÁR ROZÁLIA

182. Harta, gátőrház

(Bács-Kiskun megye) U, Sza, Á, Ú

Az 51-es út korrekciójának keretében ezen a lelőhelyen a 2002 októbertől 2003 novemberéig tartó leletmentés során több szakaszban összesen 22 000 m² területet tártunk fel.

Négy korszakban alakult ki kisebb-nagyobb település az enyhén kiemelkedő dombháton: a neolitikumban, a római korban (szarmaták), az Árpád-korban és az újkorban. Az ásatáson összesen 1004 objektum került elő, ebből 640 cölöplyuk.

A vizsgált terület északi végében egy feltöltődött meder jelöli ki a települések szélét.

A legtöbb objektum a *dunántúli vonaldíszes kultúra*, illetve annak késői, zselizi fázisának emlékeit őrizte. Sikertelenül megkíséreltünk a neolitikus település északi és déli szélét. A kerámiaanyagban a vörös színű durvább kerámián túl vonaldíszes, kottafejes, csípettdíszes, illetve több festett kerámia töredéke került elő. A nagy kiterjedésű feltárás lehetőséget adott arra, hogy nagyobb településrészletet figyeljünk meg. Országos viszonylatban is ritka, és analógia nélküli a Duna-Tisza közti területen, hogy hat, egyforma tájolású, kísértőárkos nagy ház alaprajzát dokumentálhattuk, és a részben általuk körbezárt területen egy négyszögletes közösségi tér rajzolódik ki a számtalan cölöplyukból. A településen belül összesen hat sírt sikerült feltárnunk. Négy zsugorított oldalfekvésű és két rituálisan, de részben feltöltődött, funkcióját veszített tárológödörbe temetett halottat találtunk. A felszíni terepjelenségekben gyér neolitikus település több hektáros területéből még Somogyvári Ágnes az elkerülő út nyomvonalában tárt fel néhány objektumot.

A *szarmata* objektumok a vizsgált terület déli részén kerültek elő. A szarmata településrészletből 1 házat, 77 gödröt, 39 cölöplyukat és 4 árkot tártunk fel. A településen előkerült kerámiaanyagban túlsúlyban van a durvább, kézzel formált házikerámia. Jóval kisebb számban fordult elő a korongolt, szürke kerámia. Terra sigillata nem, de utánzat elég nagy számban került elő.

A mederhez közel tártunk fel néhány *Árpád-kori* objektumot. Ezek közül néhány paticsos betöltésű gödörből került elő gazdagabb leletanyag. A legérdekesebb a 6. számú objektum – ház volt, melynek kemencéjét a padlószinten a kemény agyagba vájták, boltozata így teljes épségében megmaradt. A ház betöltéséből a megszokott házikerámián túl üvegedény töredéke is előkerült.

Az ásatás területén előkerült több újkori tanya és árok nyoma is.

KUSTÁR ROZÁLIA – LANTOS ANDREA

183. Harta, Külső tuskó föld

(Bács-Kiskun megye) U, Sza, Á

2003 áprilisában és májusában került sor Harta határában az 5305. jelű tervezett út nyomvonalába eső 2. sz. – földrajzi nevén Külső tuskó föld – lelőhely feltárására. Az előzetes terepbejárás során szarmata és Árpád-kori edénytöredékeket gyűjtöttünk. A többhetes munka során 2273 m² nagyságú területet kutattunk, összesen 73 objektumot tártunk fel, melyek három régészeti korszakot képviseltek.

A legkorábbi korszak a dunántúli vonaldíszes kerámia kultúrája. A feltárt területen 18 gödörből került elő az *újkőkori* kultúra leletanyaga: vastag falú tárolóedények töredékei; vékony falú, gömbös testű, bekarcolt vonalakkal, bütykökkel díszített edények töredékei; kovapengék, kővéső, orsógombok töredékei. Egy gödörben két, bal oldalára fektetett, zsugorított csontvázat találtunk. A csontok rossz megtartásúak voltak, a két koponya és a lábszárcsontok maradtak csak meg. A csontvázak körül előkerült kovapengét, őrlőkőtöredéket, valamint a gödörben lévő edénytöredékeket nem tekinthetjük az elhunytak mellé helyezett útravalónak. Az őskori teleprészlethez valószínűleg még három árok tartozhatott. Az árkok leletanyagot nem tartalmaztak, csupán stratigráfiai helyzetük és betöltésük alapján feltételezhető, hogy az őskori településhez tartoztak.

A lelőhelyen 18 *szarmata* sírt tártunk fel. A sírok nagyobbik részét kirabolták. Több esetben jól megfigyelhető volt a rablógödör. A rablások minden esetben a fejre és a mellkasra irányultak. Mindössze öt sírt nem raboltak ki. Ebből két sírban nem volt melléklet, két sírban megtaláltuk a halott mellé helyezett tárgyakat: fibulát, kovakövet, vascsatot. Az ötödik, rabolatlan sír egy kisgyerek – valószínűleg kislány – sírja volt leletanyagban a leggazdagabb. Áttört korongfibula, bronzgyűrű, bronzcsengő, mészkögyöngyök, üvegpasztagyöngyök, az alsó lábszárak körül színes kásagyöngyök voltak a sír mellékletei. A kirabolt sírok megmaradt tárgyai a férfisírok esetében a kovakövek, vaskések és vascsatok, valamint a lábknál elhelyezett kis edények voltak. A női sírokból bronzgyűrűk és gyöngyök kerültek elő.

Az *Árpád-kort* 32 objektum képviselte a területen. Két háznak csak a részletét tudtuk feltárni. Nagyobbik részük kívül esett az út nyomvonalán, ezért teljes feltárára nem törekedhettünk, ebből következően a házak szerkezetével kapcsolatos megfigyelésekre sem volt alkalmunk. 27 gödör tartozott még ebbe az időszakba. A gödrök egy része méhkas alakú gabonátároló gödör volt. A mélyebb fekvésű részekben nagyméretű, mély gödröket, valószínűleg kopolyákat tártunk fel. Leletanyaguk és az egyik gödörből előkerült szlavon denár alapján az